

М. Л. Основы теории дискурса / М. Л. Макаров. – М. : Гнозис, 2003. – 277 с. 5. Наер В.Л. Прагматика научных текстов (вербальные и невербальные аспекты) / В.Л. Наер // Функциональные стили. Лингвометодические аспекты. – М.: Наука, 1984. – С. 12–23. 6. Опарина Е.О. Установка культуры и диапазон метафоризации. К вопросу о мотивах образной концептуализации/Е .О. Опарина // Культурные слои во фразеологизмах и дискурсивных практиках. – М.: Языки славянской культуры, 2004. – С. 53-59.

Азарова Л.Є., д. філол. н., проф., *Ленко Г.В.*, викл.,
Вінницький національний технічний університет

НЕПРЯМА НОМІНАЦІЯ ОСІБ ЗА МЕТАФОРИЧНИМ ПЕРЕНЕСЕННЯМ «ЛЮДИНА – ЛЮДИНА»

У статті розглянуто основні аспекти вивчення непрямой номінації осіб за метафоричним перенесенням „людина-людина”, досліджено причини виникнення та проведено аналіз семантичних груп цих непрямих номінацій осіб.

Ключові слова: метафора, метафоричні перенесення, номен, номінація, непрямая номінація, ситуація спілкування.

В статье рассмотрены основные аспекты изучения непрямой номинации лиц по метафорическому переносу «человек-человек», исследованы причины возникновения и проведен анализ семантических групп этих непрямых номинаций лиц.

Ключевые слова: метафора, метафорические переносы, номен, номинация, непрямая номинация, ситуация общения.

The basic aspects of study of indirect nomination of persons are considered after metaphorical transference «man-man», reasons of origin are investigational and the analysis of semantic groups of these indirect nominations of persons is conducted in the article.

Key words: metaphor, metaphorical transferences, nomen, nomination, indirect nomination, situation of communication.

Непрямі номінації осіб, засновані на метафоричному перенесенні „людина – людина”, є досить поширеними в українському розмовному мовленні. Питання номінації осіб досліджували Г. Вокальчук, Л. Жаркова, Г. Дидковська, І. Нестеренко та ін.; процеси номінації – М. Голомідова, М. Рут, О. Суперанська, Н. Фролов; поетику власних імен – Л. Андреева, В. Калінкін, Е. Магазаник, В. Кухаренко, А. Фомін, Л. Щетинін, Г. Ковальов. Проте недостатньо простудійованими залишаються основні аспекти використання назв осіб для непрямго номінування об’єктів того самого класу. Це пояснюється тим, що такі номени притаманні перенесенню імені в межах однієї категорії. Ці непрямі номінації визначають людину в суспільному, професійному, психологічному контекстах тощо. Це й зумовлює **актуальність** обраної теми.

Метою статті є висвітлення основних аспектів непрямої номінації осіб за метафоричним перенесенням „людина – людина”.

Відповідно до поставленої мети передбачено розв’язання таких **завдань**:

- розглянути основні причини виникнення непрямих номінацій осіб за метафоричним перенесенням „людина – людина”;
- дослідити ситуації спілкування, що є продуктивними для непрямих номінацій осіб за метафоричним перенесенням „людина – людина”;
- визначити найпоширеніші семантичні групи непрямих номінацій осіб за метафоричним перенесенням „людина – людина”.

Сучасний простір для спілкування вимагає від нас певних етичних норм називання адресата. Їх використовують з метою привернення уваги, виділення з ряду осіб потрібної людини, тобто у співвіднесенні лексичної оболонки (номінації) з адресатом мовлення. Коли мовець намагається надати номен особі, говорячи про неї позаочі, він, цілком очевидно, „обирає найменування, яке найбільше відповідає умовам ідентифікації адресата” [Нестеренко 1997, 16]. І це спричиняє в кожному конкретному випадку спілкування спосіб іменування, що виявляє адекватність ідентифікувальних і характеризувальних номінацій „умовам реальної комунікації та ступеню комунікативно-прагматичної компетенції мовця стосовно адресата” [Нестеренко 1997, 16].

Літературна мова, словотвірні можливості якої обмежені, завжди готова запозичувати в себе вже наявні лексеми, яким можна надати більш широкого значення. Надзвичайно продуктивними для семантичного розширення виявилися назви осіб за професією, які становлять майже 40 % непрямих номінацій осіб, заснованих на метафоричному перенесенні „людина – людина”. Назва особи за професією, що позначає соціальний статус людини, в сучасних умовах стає важливим носієм не тільки соціальної, але й соціокультурної інформації. Завдяки здатності цих одиниць коротко окреслювати цілий комплекс зв’язків, що стоять за ними, і відношень у межах певної професійної ситуації, сфери діяльності й національної культури в цілому, їх широко використовують як непрямі назви інших осіб з метою підкреслення яскравих ознак, характеристик, якими володіють представники певних професій і перенесення цих ознак на людей, що не займаються названим фахом. Ми виділили основні 5 груп непрямих номінацій осіб, в основу яких покладено метафоричне перенесення рис, що притаманні представникам різних фахів, на інших людей, що не мають відповідної кваліфікації та стосунку до названої професії чи звання:

1. Професії, звання чи посади, що потребують інтелектуальних здібностей → людина (**професор, доцент, методист, аспірант, магістрант, вчитель, викладач, шахіст** тощо), напр.: *Професоре, чи не могли б Ви пропустити мене, бо я виходжу на наступній!* (адресант мовлення – чоловік в автобусі, який жваво розповідав про економічну ситуацію в країні та накреслював шляхи її подолання); *Ой замовкни вже, пан доцент, усе він знає, думаєш, якщо контролер, то маєш право людей ображати!* (адресант – чоловік, який працює контролером у трамваї і в цій ситуації спілкування намагався пояснити пасажирці, що потрібно одразу після посадки в транспортний засіб купувати квиток); *А де сьогодні наш методист?* (мовець – викладач, який запитує про студента, що постійно дає поради щодо методів і прийомів проведення заняття). Як бачимо, непрямі номінації, в основу яких покладено метафоричне перенесення рис, що притаманні представникам

професій чи звань, які потребують інтелектуальних здібностей, є оцінними та емоційними. Проте іноді ця емоційність не яскраво виражена, тут присутня прихована іронія, глузування, замасковані під зовнішній позитив.

2. Професії, звання чи посади, що потребують організаторських здібностей → людина (*директор, бос, менеджер, продюсер, депутат, президент* тощо), напр.: *А я думаю – чого це так тихо, чого ніхто не керує, а це директора нема сьогодні, вихідна?* (адресат мовлення іронічно ставить риторичне запитання з метою схарактеризувати колегу на ринку); – *Щоб обов'язково виніс сміття, і дитину нагодує, і не забудь погуляти з собакою!* – *Так, бос, звичайно, бос!* (діалог між чоловіком і дружиною); *Я не знаю, коли в нас залік, ви що, забули, що з цими питаннями треба звертатися до менеджера групи* (адресат мовлення – староста студентської групи); *Я хочу бачити продюсерів вчорашньої вистави!* (адресат мовлення – декан факультету, який звертається до студентів з метою виявлення порушників навчального процесу). Ця група номінацій побутує здебільшого в пресупозиції адресат – знайомий. Хоча мовець використовує непрямі номінації з метафоричним перенесенням „професії, звання чи посади, що потребують організаторських здібностей → людина” лише ситуативно, проте, щоб виявити позначувані здібності, потрібно знати особливості ставлення до об'єктивної дійсності, світосприйняття адресата мовлення. Ці лексеми теж не позбавлені експресивності, проте в одних випадках вони мають позитивне забарвлення, а в інших – пейоративне з відтінком іронії з метою висміяти людські вади. Мовці, молодші за віком, використовують відносно нові назви професій на теренах українського ринку послуг, адресанти дещо старші – назви професій, відомі здавна на території України.

3. Професії, що потребують творчих здібностей → людина (*артист, піаніст, художник, перукар, модельєр, казкар, діджей, ем-сі, аніматор* тощо), напр.: *А який художник тебе так розмалював?* (мовець переносить риси художника на особу, яка завдала тілесних ушкоджень своєму співрозмовникові та спричинила появу синців на обличчі); *Послухайте, діджею, будете демонструвати свої здібності на дискотеці, а на уроці продемонструйте здібності слухача!* (мовець – учитель, який робить зауваження учневі-„діджею”, що слухав музику на уроці); *Емсі (англ. MC) і діджею, вийдіть з класу!* (Вчитель звертається до учнів, один з яких увімкнув музику, а інший жваво її коментував. Як відомо, MC (емсі) – це людина, яка підбадьорює публіку на дискотеці); *Подивіться лишень на цього аніматора!* (адресат – чоловік у стані алкогольного сп'яніння, який танцював біля музичного кіоску і привертав увагу перехожих, особливо дітей. Як відомо, аніматор – це людина, яка розважає дітей: проводить з ними вікторини, конкурси в готелях).

Названа група непрямих номінацій реалізує свій оцінний потенціал лише в певній ситуації спілкування, це часто називання позаочі, тому що тут відчувається відтінок іронії. І мовець не наслідуються використовувати ці номінації в присутності адресата мовлення. Але іноді такі непрямі номінації використовують з метою повчання, щоб викрити і висміяти ті негативні риси поведінки в певний момент, які заважають іншим учасникам спілкування.

4. Професії, що потребують технічних здібностей → людина (*програміст, хакер*), напр.: *Куди?! Тобі це рано до комп'ютера, мій маленький хакер.* (адресат – однорічна дитина, що цікавиться комп'ютером); – *Ура! Я навчилась робити таблиці в XL!* – *Про-*

граміст! (діалог між адресантом – вчителем інформатики та адресатом мовлення – дівчиною, яка знає ази роботи на комп'ютері).

Лексика збагачується із розвитком суспільства: з'являються нові професії, що пов'язані з наукою і технікою, Інтернетом, комп'ютерними технологіями, і ці нові види діяльності стають настільки популярними, що теж потрапляють в асоціативну круговерт носіїв мови і становлять основу для метафоричних перенесень.

5. Професії, що потребують виконання певних тасмних дій, невідомих широкому загалу → людина (*суфлер, шпигун, круп'є, кілер*), напр.: *Так, суфлери, зараз і ваша черга виступати настане, тоді і продемонструєте знання.* (адресати мовлення – учні, які підказують на занятті); *Ну не жінка – просто круп'є, Вам би у казино працювати!* (адресат – продавець на ринку, що неправильно порахувала решту покупцеві); *А який це шпигун мені з-за плеча у журнал зазирає?!* (Учитель звертається до учня, який хоче крадькома побачити свої оцінки в журналі); *А чи не маєте ви телефончика того кілера, бо як стрільнула оченятами, то й серце стало, може, ліки які попрошу!* (адресат мовлення – молода приваблива дівчина). Непрямі номінації цієї групи здебільшого негативно забарвлені, як і номени попередніх груп з відтінком іронії, з метою висміяти людські вади, що впали в око і були виокремлені мовцем у момент мовлення.

Проте непрямі номінації за професією мають і зворотній напрямок – не називання за певним фахом людей, що не є представниками цієї професії (*професором* називають *дитину*), а називання представників певної професії лексемами, що позначають інший фах (*учителя* називають *мільціонером*). Під таке переосмислення підпадають професії, які надзвичайно часто використовують майже всі носії мови. Це такі номени, як *учитель*, тому що „всі ми родом із школи”; *депутат* через свою надмірну розрекламованість ЗМІ; *лікар* – майже кожен звертався до нього за допомогою.

Так, наприклад, слово *вчитель* в українському розмовному мовленні має ряд інших номінацій (*наглядач, артист, тюремник, комісар, приборкувач, міліціонер*), які у відношенні до вчителя починають своє непряме життя в контексті та суб'єктивному використанні їх мовцем: *Шухер, наглядач іде!*; *Артист сьогодні знов махав руками біля дошки*; *Комісар знову перевіряла сьогодні неправильні дієслова*; *Наш тюремник нікого не випускає з уроку, каже, що для цього є перерва*; *Приборкувач сьогодні поставив мені дванадцятку за віджимання*; *Міліціонер уже перевірила, чи в нас нема цигарок, так що можете не хвилюватися!* тощо. Школярі, колишні школярі вбачають у виконанні вчителем своїх посадових обов'язків риси представників охоронних структур і переносять їх на вчителя. Здебільшого ці номінації негативно-оцінні.

Маючи на увазі *лікаря-хірурга*, мовці іноді використовують номінації *м'ясник, різник, швець*: *Подивися, який шрам, це той різник мене так пошматував!*; *Тому м'ясникові тільки корів різати: подивися, який слід на брові лишився!* *Спеціаліст називається!*; *Це той шевчик так гарно все зашив – ювелірна робота!* Метафора людина – людина за назвами професій, маючи спрямування здебільшого на пейорацію значення, надає слову зниженого забарвлення і реалізує в живому спілкуванні свої конотативні ознаки.

У розмовному мовленні надзвичайно поширеною є політична сфера спілкування: номінація осіб за належністю до певної партії чи блоку, називання політиків за функціональною ознакою та ін. Розмовне мовлення багате такими номінаціями, тому що полі-

тикою цікавляться майже всі, а якщо людина аполітична, то її мимоволі втягують у „політичну дискусію” шляхом безперервної реклами: телевізійної, радійної, в Інтернеті, на рекламних щитах. Найпопулярнішим джерелом для метафоричних перенесень є лексема **депутат**. Непрямі номінації на позначення депутата переважно негативно конотовані: **циркач, боксер, клоун, кнопкодав**, напр.: *Перемкни цих циркачів, вже не можу на них дивитися!*; *Знову ці боксери ведуть аргументовану дискусю кулаками!*; *Та цим нецирим клоунам вже навіть діти не повірять – не те, що виборці!* **Кнопкодави** повернули до шкід одинадцятирічку і ввели обов'язкову дошкільну освіту! тощо.

Отже, використання найменувань осіб за професією в якості основи для непрямого найменування в різних сферах людської комунікації є доказом цінності цих мовних знаків. Найменування, що репрезентують у мові категорію професійного діяча, є не лише засобом класифікації об'єктів реального світу, статусів і стосунків у соціальній структурі суспільства, ці найменування – яскраві засоби характеристики, антропоцентричного опису особи.

Ситуація, коли з величезної кількості можливих антропоутворень обирається саме назва за професією, узгоджується з певними інтенціями номінатора. У непрямих номінаціях особи за професією реалізується ідея творчого, продуктивного начала в людині. Людина тут – активний творець, сила, що змінює світ.

Часто, називаючи адресата мовлення, мовці дарують „друге життя” власним іменам відомих людей, переносячи зовнішні риси, творчі, інтелектуальні здібності на простих людей. Така метафора „відома людина – людина” широкоживана в українському розмовному мовленні. Мовці можуть використовувати власні імена осіб у первинній і вторинній функціях. „Первинна функція наявна, коли власне ім'я функціонує у співвіднесенні з тим об'єктом, «замісним» знаком якого в мові воно є. Вторинна функція – якщо власне ім'я є засобом опису іншого об'єкта або поняття... власне ім'я – засіб позначення «свого» референта, але побічно співвідноситься з іншою особою” [Ревзина 1991, 176]. Так, в українському розмовному мовленні побутує непряме використання власних імен як характеристика. Наприклад:

1. **Зовнішність адресата мовлення** (*Дженіфер Лопес* – відома іспаномовна американська актриса, *Памела Андерсон* – американська актриса і фотомодель, *Ален Делон* – французький кіноактор), напр.: *А наш Ален Делон, як завжди, запізнюється! Не знає, яку краватку, певно, вибрати!*; *О! Памела прийшла, давно не бачились!* тощо.

2. **Зовнішність адресата мовлення + творчі здібності** (*Мадонна* – американська співачка, *Мерлін Монро* – американська кіноактриса, *Алла Пугачова* – російська співачка), напр.: *Знайомтесь – це наша жмеринська Мадонна!*; *Коли вже ця Мерлін перестане співати, бо не чуємо один одного!* тощо.

3. **Творчі здібності адресата мовлення** (*Елтон Джон* – англійський рок-співак, *Анастасія Волочкова* – російська балерина, *Тарас Шевченко* – український поет, *Іван Крилов* – російський байкар, *Майкл Джексон* – американський поп-співак, танцівник і автор пісень), напр.: *Елтоне, можеш співати тихіше!*; *А де наша Волочкова? Нема, сьогодні звітний концерт у балетному гуртку; Головне, що Шевченко видужав, бо сьогодні ж з літератури контрольна!*; *О! Майкл нарешті прийшов, ну покажіть нам свій коронний рух!*

4. Спортивні здібності адресата мовлення (*Зінедін Зідан* – відомий французький футболіст, *Міхаель Шумахер* – гонщик Формули-1, *Марія Шарапова* – російська тенісистка, *Ганна Курнікова* – російська тенісистка, *Андрій Шевченко* – український футболіст), напр.: *Зідан сьогодні прийде на гру?*; *Слухай, Шумахер, можна їхати повільніше!*; *Це наш вітницький Андрій Шевченко, він у „Ниви” грає!* тощо.

5. Надприродні здібності адресата мовлення (*Анатолій Кашиповський* – відомий телевізійний цілитель, *Павло Глоба* – російський астролог, *Нострадамус* – французький провидець, лікар і алхімік, відомий своїми провидіннями), напр.: *Не дивись ти на ту чарку, Кашиповський, вона не закипить!*; *Глоба наш місцевий сказав, що пари не буде, бо викладач захворіє!*

6. Фізичні якості адресата мовлення (*Арнольд Шварценеггер* – американський актор австрійського походження, політик-республіканець, бізнесмен, культурист; *Сильвестр Сталлоне* – американський актор, кінорежисер, сценарист і кіно продюсер, знявся у значній кількості бойовиків; *Джекі Чан* – гонконгський і американський кіноактор, режисер, продюсер, каскадер, сценарист і співак), напр.: *От такий Шварценеггер мені б підійшов на роль чоловіка!*; *Глянь, який Сталлоне іде: м'язи і розум – моя мрія!*; *Ви мати цього Джекі Чана? Тож трохи дивіться за дитиною, бо він вже майже всіх тут побив!*

7. Інтелектуальні здібності адресата мовлення (*Гаррі Каспаров* – радянський і російський шахіст, чемпіон світу з шахів у 1985; *Альберт Ейнштейн* – один з найбільш визначних фізиків ХХ століття, лауреат Нобелівської премії 1921-го року), напр.: *Я вам зараз розкажу, яку комбінацію наш Каспаров придумав: з нею ми точно на перше місце в конкурсі між групами вийдемо!*; *Ейнштейн, дай математику списати!*

8. Матеріальний достаток адресата мовлення (*Вільям Гейтс* – засновник і голова ради директорів корпорації Майкрософт, співголова Фонду Білла і Мелінди Гейтс. У період з 1996 по 2007 рік був найбагатшою людиною планети за версією журналу Forbes), напр.: *А, не переживайте, Біллі Гейтс сьогодні знову за всіх заплатить!*

Мовці зазвичай використовують власні імена, популярні саме в цей час: якщо, наприклад, у ХХ столітті активно асоціювали дівчину, яка гарно танцює, з Майєю Плісецькою – радянською артисткою балету, то в ХХІ ст. на перший план виходить Анастасія Волочкова. Надзвичайно популярними є імена американських акторів і співаків, що пояснюється значною телевізійною розрекламованістю.

Поширена в українському розмовному мовленні сфера вживання непрямих номінацій з метафоричним перенесенням „людина – людина” за назвою осіб, що мають високі титули і посади: *принцеса, королева, княгиня, принц*. Польські дослідники Яцек Перлін та Марія Мілевська кваліфікують їх як афектоніми – „апелативи, які функціонують як синонімічні, вторинні, образні назви об'єкта-суб'єкта кохання в ситуаціях особливої приязні, інтимної, душевної близькості в стосунках між хлопцем і дівчиною, чоловіком і жінкою, тобто між особами, яких пов'язують любовні зв'язки” [Лесюк 2008, 35]. Наприклад: *Привіт, моя принцеса!*; *Королева, яка ж ти у мене гарна!*; *Моя княгиня хоче морозива?*; *Як скажеш, мій принц!* Проте в українському розмовному мовленні трапляються номінації цього типу і в пресупозиції „адресат-незнайомий”. Їх часто використовують чоловіки, щоб виявити своє прихильне ставлення до жінки, симпатію, залицяння, напр.: *Ну хіба ж можна такій принцесочці нести таку важку сумку?*; *Королево з сі-*

рими очима, я сподіваюся, буде Ваша ласка дозволити мені біля Вас сісти! і под. Назви осіб, що мають почесні титули в їхньому непрямому переосмисленні, виявляють не лише позитивне ставлення мовця, а й викривають негативні ознаки (пихатість, надмірну вимогливість, неробство) оцінюваного об'єкта, напр.: *Король уже поїли?*; *Баронесі не холодно?*; *Наша королева не втомилися лежати?*; *Барон звеліли кави!* і под.

Окрему групу непрямих номінацій в українському розмовному мовленні становлять відсоматичні непрямі назви осіб (назви частин тіла людини використовуються як назви осіб). А. Шамота зазначає, що «зовнішність людини, характер людини, взагалі людина також є тим центром, навколо якого групуються слова з переносним значенням» [Шамота 1981, 249]. Соматизми як явище непрямой номінації предметів в українському мовознавстві досліджували такі вчені, як В. Ткаченко, Д. Терехова, В. Павел, П. Гриценко, М. Рут, Т. Чайко, Н. Дяченко та ін. Проте семантичний потенціал соматизмів для непрямой номінації осіб ще не достатньо вивчений в українській мовознавчій науці, хоча назви частин тіла людини мовці широко використовують для називання осіб, пор.: *Знайомтесь, це мозок нашої компанії* (мозок у суспільній свідомості асоціюється з розумом, адресант підкреслив розумові здібності адресата мовлення); *Він – мої руки в господарстві, не знаю, що б я без нього робила!* (руки – символ роботи, мовець підкреслює працелюбство адресата). Ці номінації зазвичай позитивно конотовані та емоційно нейтральні. Вони використовуються в пресупозиції адресат-знайомий і виявляють повагу до функцій, які виконують об'єкти номінації. Але в реченні: *З ним краще не ділитися секретами, бо це босові вуха* непряма номінація висміює підлабузництво, підслуховання та переповідання певної інформації позаочі.

Часто адресата мовлення називають, переносячи на нього ознаки іншої статі: „чоловік – жінка”, „жінка – чоловік”. Ці номінації насичені іронічним підтекстом з метою підкреслити особливості поведінки, не притаманної чоловічій чи жіночій статі: *Розпалакалась! Дівчинка! Може, ляльку дати?* (звертання до хлопчика); *Хлопчисько, скільки вже можна шкідити!* (звертання до дівчинки); *Дівчино на виданні, може, Ви хоч слово скажете?!* (звертання до хлопця).

Отже, непрямі номінації осіб за метафоричним перенесенням „людина – людина” мають ряд особливостей. Найчастіше мовець актуалізує ознаки зовнішності адресата, одягу, віку, вдачі, поведінки, характеру. До специфічних актуалізованих ознак зараховують тимчасове місце перебування, місце проживання, професію, виконувану дію, звички, часові параметри. Вибір ознак, що зазнає актуалізації, її образність, емоційність, позитивна чи негативна стилістична маркованість визначається об'єктивним фактором номінатора й багатьма екстралінгвістичними чинниками.

1. *Лесюк М.* Назви коханої людини в сучасній українській мові / М. Лесюк // *Problémy jazyka, literatury a kultury: Sborník článků / Redakční rada: prof. Josef Anderš, DrSc. – předseda* та ін. – Olomouc. – 2008. – 300 с. 2. *Мазенин С.* Образность как лингвистическая категория / С. Мазенин // *Вопросы языкознания.* – М. – 1983. – №6. – С. 48 – 57. 3. *Нестеренко І.Я.* Явища непрямой номінації в українській мові: Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.01 „Українська мова” / І.Я. Нестеренко; Київ. нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К., 1997. – 17 с. 4. *Ревзина О.Г.* Собственные имена в поэтическом идиолекте М. Цветаевой // *Поэтика и стилистика.* 1988 – 1990 / Отв. ред. В. П. Григорьев. М.: Наука, 1991. С. 172 – 192. 5. *Тараненко А.А.* Языковая семантика в

ее динамических аспектах/ А.А. Тараненко / Основные семантические процессы/. – К.: Наук. думка, 1989. – 256 с. 6. *Шамота А.М.* Переносне значення слова / На матеріалі художньої літератури: Дис. ...канд. філол. наук. – К., 1971. – 284 с.

Айдачич Д., д.філол.н., доц.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

АСИМЕТРИЯ ЦІННОСТЕЙ У ФРАЗЕОЛОГІЇ

Автор розглядає теоретичні питання дослідження цінностей людей у фразеології, якості людини, які фразеологічно описуються. Подаються приклади з української та сербської фразеології.

Ключові слова: асиметрія, опозиція, цінності, фразеологія, порівняльна фразеологія, еквівалентність, безеквівалентність, українська мова, сербська мова.

Автор рассматривает теоретические вопросы исследования ценностей в фразеологии, свойства человека, которые фразеологически описываются. Подаются примеры украинской и сербской фразеологии.

Ключевые слова: асимметрия, оппозиции, ценности, фразеология, сравнительная фразеология, эквивалентность, безэквивалентность, украинский язык, сербский язык.

The Author analyses theoretical questions of values in the phraseology, virtue that describes phraseologically. Author refers examples of Ukrainian and Serbian phraseology.

Key words: assimmetry, oppositions, values, phraseology, comparative phraseology, equivalence, non equivalence, Ukrainian, Serbian.

Стаття присвячена явищу нерівномірного розвитку фразеологізмів, які оцінюють протилежні значення. Аксиологічні аспекти фразеологізмів відзначили ряд лінгвістів, хоча такі аспекти рідко були предметом окремих досліджень.

Полька Анна Пайджинська в дослідженні «Оцінка у фразеології» вказує: «Набагато більше фразеологізмів виражає негативну оцінку, ніж позитивну. Синонімічні серії, які визначають негативні явища, багатші, ніж ті, які визначають позитивні явища» [Pajdzińska: 18]. Подібне стверджують й українські фразеологи: «Системний опис фразеологічного складу наочно засвідчив, що у фразеології добре розвинені шари пейоративно забарвлених понять, емоційних сфер і соціальних відносин» [Ужченко: 46]. Ніна Грозян у статті «Аксиологічні аспекти фразеологічної мікросистеми ‘поведінка людей’: психосемантичний принцип дослідження» пише: «Установлено, що серед обстежених ФО більшість має негативне оцінне значення» [Грозян: 226]. Вона покликається на психосемантичні дослідження Петренка, який указує, що «до фразеологізмів частіше звертаються для оцінки неадекватної поведінки, ніж для схвалення позитивного» [Петренко: 294; за Грозян: 226]. У межах мовної картини світу в більшості культур спостерігаються